

Onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk
geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat

De Kaarten op Tafel

Uitdagingen bij het in kaart brengen van
religieus en levensbeschouwelijk
geïnspireerde solidariteitsinitiatieven

Marjan Moris
Sarah Maes

22/02/2022

Hebben meegewerkt aan dit rapport:

Elisabet Van Wymeersch, Peter Raeymaeckers, Mieke Schrooten

Dit rapport werd opgesteld en goedgekeurd in samenspraak met de werkgroep rond een digitaal platform op maat van religieus en levensbeschouwelijke solidariteitsinitiatieven

Dit rapport maakt onderdeel uit van het SOLIGION project, een onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat.

Dit project wordt gedragen door onderzoekers aan de Universiteit Antwerpen, UGent en KULeuven, en verrijkt door de bijdrage van organisaties uit het Vlaamse middenveld.

Het onderzoek loopt tot eind september 2024 en wordt uitgevoerd met steun van de Vlaamse overheid (FWO-SBO).

Voor meer informatie over dit onderzoeksproject, check onze website:
www.soligion.be

University
of Antwerp

KU LEUVEN

Research Foundation
Flanders
Opening new horizons

Voorwoord

De afgelopen decennia veranderde in Vlaanderen de omgang met religie sterk. Onder invloed van ontzuiling, secularisatie, maar ook migratie worden we geconfronteerd met vragen over de plaats die religieus of levensbeschouwelijke geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in de welvaartsstaat kunnen hebben. Samenwerkingen tussen levensbeschouwelijke en seculiere actoren lijken vaak tot fricties te leiden. Tegelijk liggen er ook opportuniteiten en mogelijke leerprocessen.

Vanuit dat perspectief ontstond SOLIGION, een interuniversitair onderzoeksproject waarbij vier onderzoekers de relaties tussen levensbeschouwelijke organisaties en reguliere welvaartsstaatsinstellingen vanuit verschillende onderzoeksvelden analyseren. Naast het academische luik zijn ook twee valorisatiemanagers aan de slag om samen met een netwerk van partners de opgedane academische kennis om te zetten naar bruikbare tools en inzichten voor het werkveld. Een werkgroep focust op het in beeld brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit. Een tweede werkgroep zet in op educatieve pakketten en trainingen voor actoren in het brede veld van sociaal werk.

In dit rapport zetten we de uitdagingen rond het opmaken van een sociale kaart voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven op een rijtje. Hoe komt het dat, hoewel religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde organisaties belangrijke welzijnsactoren zijn, dit landschap tot op heden amper in kaart gebracht is?

Hiervoor baseren we ons op gesprekken met partners uit religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde organisaties, middenveldorganisaties, en lokale en bovenlokale overheden die we spraken tussen oktober 2020 en september 2021 in het kader van het onderzoek, en koppelen we deze aan inzichten uit het doctoraatstraject van Sarah Maes.

Het rapport is een eerste stap in het verkrijgen van een beter inzicht in de verhouding tussen religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven en de welvaartsstaatsinstellingen. De kennis die we hier vergaarden vormt de basis voor de verdere ontwikkeling van een instrument dat de kloof tussen religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven en de welvaartsstaatsinstellingen kan verkleinen.

Elisabet Van Wymeersch
Coördinator

Inhoudstafel

Voorwoord	3
In een notendop	5
Onbekend is onbemind: een geëngageerd veld dat moeilijk in beeld komt	6
Sociale kaart, quoi?	9
Dé sociale kaart en vele andere sociale kaartjes	9
Kwaliteitscriteria voor een welzijnslandschap in beweging	13
Informele zorg en sociaal schaduwwerk mee(r) in kaart?	15
Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in beeld	17
De definitiekwestie	18
(On)zichtbaarheid en de wisselwerking met beleid	21
Van jeugdwerking tot voedselbedeling: de vele gedaantes van RLS'en	22
Evaluatie van sociale kaarten	25
Zichtbaarheid maakt kwetsbaar	26
Samenwerking versus autonomie	27
Een zorgsysteem in crisis	28
Te veel administratie	29
Besluit: de weg vooruit, van onderuit	30
Bronnen	32
Bijlagen	35
Overzicht afkortingen	35
Activiteiten 2020-2021	36
Over de auteurs	38
Gerelateerde publicaties	39

In een notendop

Dit rapport gaat in op de vraag waarom er in Vlaanderen (nog) geen sociale kaart bestaat die het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap ontsluit?

Een eerste vaststelling is dat sociale kaarten afgestemd zijn op de maatschappelijke context waarin ze gebruikt worden. Het ontbreken van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven (RLS'en) in sociale kaarten, weerspiegelt hoe een samenleving naar zorg- en welzijnswerk kijkt. Doordat RLS'en (nog) niet worden gezien als belangrijke spelers in het zorg en welzijnslandschap, zijn bestaande sociale kaarten ook niet afgestemd op hun werkvorm en aanbod.

In deze context ontdekten we vijf uitdagingen die het in kaart brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven bemoeilijken:

- Solidariteitsinitiatieven van kleinere of nieuwere groepen van mensen die zich vanuit een religieuze of levensbeschouwelijke motivatie engageren zijn vaak te vluchtig om op een sociale kaart terecht te komen.
- In de praktijk worden sociale kaarten vaak opgesteld door lokale of bovenlokale overheden die niet altijd het vertrouwen hebben van religieus en levensbeschouwelijke (geïnspireerde) organisaties. RLS'en voelen daarom niet altijd de nood om in beeld gebracht te worden door die overheid.
- In de samenwerking tussen overheid en de RLS'en is er vaak sprake van verschillende (machts)verhoudingen die ongelijkheid tussen de twee in de hand werkt. Heel wat RLS'en vrezen dat ze aan eigenheid moeten inboeten wanneer ze de samenwerking met overheden aangaan.
- RLS'en bieden vaak noodhulp aan groepen die niet of onvoldoende worden opgevangen binnen het formele zorgsysteem. Ze vrezen dat overheden nog minder hun verantwoordelijkheid zullen opnemen tegenover deze groepen, wanneer deze noodhulp geformaliseerd wordt via sociale kaarten.
- Heel wat solidariteitswerk gebeurt in (kleinere) en weinig formele organisaties en initiatieven, die vaak nu al administratieve overlast ervaren. Voor deelname aan een sociale kaart en samenwerking met overheden, is extra ondersteuning nodig.

Onbekend is onbemind: een geëngageerd veld dat moeilijk in beeld komt

Net als op andere plekken in de wereld, nemen religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde verenigingen in Vlaanderen een belangrijke rol op in het realiseren van hulp en steun aan mensen in armoede (Dierckx, Vranken & Kerstens, 2009; Beaumont & Cloke, 2012; Van Dam & Raeymaeckers, 2017). Binnen de overwegend seculier georganiseerde welvaartsstaat vormen zij een bijzondere groep van zorgen en welzijnsactoren die vaak dicht bij mensen staan en een eigen kijk hebben op solidariteit en hulp. Velen van hen bereiken de meest kwetsbare groepen die anders uit de boot dreigen te vallen. Tendensen als de vermaatschappelijking van de zorg, het stroomlijnen van de samenwerking tussen hulp- en zorgverleners via eerstelijnszones, of het meer voorwaardelijk worden van de toegang tot dienstverlening binnen de welvaartsstaat doen vermoeden dat hun belang nog verder zal toenemen.

Ondanks hun prominente aanwezigheid, is er eerder weinig gekend over de omvang en aard van de activiteiten binnen het veld van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Volgens de medewerkers van middenveldorganisaties en lokale overheden die we tijdens de voorbereiding van het SOLIGION project consulteerden, heeft dit gebrek aan overzicht te maken met drie belangrijke oorzaken.

Ten eerste zijn actuele overzichten moeilijk te realiseren. Het aantal, de omvang en de activiteiten van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven veranderen voortdurend, waardoor overzichten snel verouderd zijn.

Ten tweede kent het veld van religieuze en levensbeschouwelijke solidariteitsorganisaties een grote diversiteit aan programma's en activiteiten, maar ook wat betreft de rol van geloof en levensbeschouwing in de organisatie en hun dagelijkse werking (Bielefeld & Cleveland, 2013a). Hierdoor is het vrijwel onmogelijk om een allesomvattend overzicht te maken.

Ten derde is de informatie over religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven die momenteel al bestaat, versnipperd over vele organisaties en initiatieven. De belanghebbenden binnen het project wijzen op het bestaan van heel wat verschillende lijsten en databanken waarin religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven voorkomen. De bestaande overzichten worden samengesteld en onderhouden door vrijwilligers en medewerkers van de verschillende organisaties en initiatieven. Hun redenen om zulke overzichten bij te houden, lopen sterk uiteen.

Dit betekent dat een volledig, actueel en geïntegreerd overzicht op het terrein vooralsnog ontbreekt. Tegelijk geven heel wat organisaties en initiatieven binnen het project aan dat ze nood hebben aan een meer systematisch overzicht over de verschillende levensbeschouwelijke en religieuze solidariteitsinitiatieven en het werk dat ze verrichten. Zo een overzicht zou een belangrijke motor zou kunnen zijn voor meer erkenning, ondersteuning en samenwerkingsbereidheid vanuit de overheid.

In dit rapport gaan we in op de vraag waarom er nog geen sociale kaart bestaat die het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde landschap beter ontsluit.

Deze vraag is binnen SOLIGION van belang om twee redenen. Ten eerste draagt het antwoord op deze vraag bij aan het wetenschappelijk inzicht in de verhouding tussen religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit enerzijds en het bredere zorg- en welzijnslandschap anderzijds. Sociale kaarten zijn namelijk contextgevoelig en dus veranderlijk: zo weerspiegelen ze goed hoe een samenleving kijkt naar zorg- en welzijnswerk. Ten tweede is een goed begrip van de actuele situatie essentieel voor het werk van onze werkgroep. We willen immers religieus en levensbeschouwelijke geïnspireerde solidariteit in beeld brengen op een manier die is afgestemd op de verhoudingen en noden op het terrein. De analyse die we brengen, geeft inzicht in de uitdagingen waar we tegenaan lopen wanneer we het veld van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, soms letterlijk, op de kaart proberen zetten.

In wat volgt focussen we als eerste op sociale kaarten als instrument: welke logica's volgen ze en wat weten we over hun successen en tekortkomingen? We laten zien dat sociale kaarten per context anders worden ingevuld en zich ook voortdurend aanpassen aan veranderingen. Vanuit die vaststelling beargumenteren we dat de vermaatschappelijking van de zorg de behoefte aanscherpt om religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit beter in beeld te brengen. Vermaatschappelijking als tendens in het sociaal beleid veroorzaakt immers een groeiende behoefte om kleinere en lokale zorg- en welzijnsinitiatieven binnen het sociaal beleid in Vlaanderen in kaart te brengen.

Met dit inzicht gaan we vervolgens in op de eigenheid van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit zoals die in beeld kwam tijdens het eerste werkjaar van de SOLIGION-werkgroep die zich buigt over de vraag hoe we religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit beter in beeld kunnen brengen. Daaruit blijkt dat gangbare definities uit de wetenschappelijke literatuur botsen met een aantal kenmerken van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in Vlaanderen (Dierckx & Vranken, 2009 & 2013). We belichten de variëteit aan organisatievormen van dit veld in relatie tot de beleidscontext in Vlaanderen en bekijken hoe, waar en waarom levensbeschouwelijk en religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vandaag in kaart gebracht worden.

Als antwoord op het ontbreken van een sociale kaart voor religieus en levensbeschouwelijke solidariteit gingen we binnen de Soligion werkgroep in het eerste jaar aan de slag met de vraag hoe zo'n overzicht in de praktijk vorm kan krijgen. In het laatste deel zetten we de uitdagingen die we identificeerden rond het opmaken van een sociale kaart voor religieus en levensbeschouwelijke geïnspireerde solidariteit op een rijtje. We bespreken vier spanningen die doen blijken dat voor de opmaak van een sociale kaart voor RLS'en nog een aantal randvoorwaarden ontbreken: niet iedere RLS wil of durft in beeld komen; visies op kwaliteitsvolle zorg verschillen tussen overheden en RLS'en; en administratieve overlast verhindert kleinere of minder professionele organisaties om in beeld te komen.

We besluiten met de lessen die we meenemen voor ons verdere traject. Het instrument dat we ontwikkelen zal moeten zorgen dat RLS'en en overheden in een meer evenwichtige relatie kunnen samenwerken. Daartoe willen we er in de eerste plaats voor zorgen dat RLS'en in beeld kunnen komen in hun eigen termen en op eigen voorwaarden; dat ze een kritische stem kunnen laten horen over de huidige gang van zaken binnen sociaal beleid; en dat ze niet verder administratief belast worden wanneer ze deze samenwerkingen aangaan.

Sociale kaart, quoi?

In dit deel gaan we kort in op de geschiedenis en betekenis van sociale kaarten voor de ontwikkeling van het zorg- en welzijnsbeleid in Vlaanderen. We laten zien hoe sociale kaarten in het verleden actueel werden in een steeds veranderende omgeving, en belichten de beperkingen van sociale kaarten ten opzichte van informele zorg, sociaal schaduwwerk en andere initiatieven in de marge.

Dé sociale kaart en vele andere sociale kaartjes

Wie in Vlaanderen sociale kaart zegt, roept bij velen meteen het beeld op van 'De Sociale Kaart': een centraal beheerd en digitaal doorzoekbaar overzicht van welzijns- en zorgactoren, momenteel uitgegeven door het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) van de Vlaamse overheid.

Dit instrument geraakte de laatste 20 jaar zodanig ingeburgerd dat vaak vergeten wordt dat de term sociale kaart zowel ouder als breder in betekenis is. In het Vlaamse zorg- en welzijnslandschap bestaat namelijk een veelheid aan sociale kaarten. Deze proberen om de gegevens van diensten, organisaties en voorzieningen te ontsluiten in functie van verschillende doeleinden. Sommige kaarten zijn vooral gericht op een meer toegankelijke hulpverlening voor een specifieke doelgroep, zoals mensen met een fysieke beperking, mensen in armoede of nieuwkomers. Terwijl anderen vooral tot doel hebben om samenwerking binnen een bepaalde geografische context te bekomen, bijvoorbeeld tussen alle drughulpverleners binnen één stad of regio. Steeds vaker komen deze doelen ook samen voor. De initiatiefnemers van deze kaarten zijn erg

divers, en ook de kwaliteit, inhoud en vorm (bv. digitaal, geprint, of beide) ervan loopt sterk uiteen.

Ontstaansgeschiedenis van een idee

De grote variatie aan sociale kaarten is te verklaren doordat ze mee evolueren met zowel technologische vooruitgang als met ontwikkelingen binnen het zorg- en welzijnslandschap. Sociale kaarten zijn met andere woorden ‘levende instrumenten’: ze zijn nooit volledig af en kennen een eigen dynamiek die afhankelijk is van de noden van het moment. De recente geschiedenis van sociale kaarten binnen het sociaal werk in Vlaanderen geeft dit dynamische karakter van sociale kaarten goed weer.

Zo werden binnen het sociaal werk in eerste instantie niet zozeer diensten en voorzieningen in kaart gebracht, maar wel de spreiding en noden van mensen. Pas bij een toename van het aantal voorzieningen in de jaren zestig, ontstond de behoefte om meer overzicht te creëren in het aanbod. Welzijnswerkers van het functionele opbouwwerk, het toenmalige SAAMO, zetten daartoe welzijnsraden op in verschillende steden en regio’s die samenwerking moesten bevorderen. Vanaf de jaren zeventig drukten zij ook systematisch sociale kaarten en welzijnsgidsen (Steyaert, 1996; 2002).

Vanaf het begin van het digitale tijdperk zien we dat technologische mogelijkheden in handen van erg uiteenlopende actoren zoals welzijnsinstellingen, overheden en onderzoekers gegevens genereren die het beleid mee vorm geven en vice versa (zie ook decreet 24 juli 1991 betreffende het Algemeen Welzijnswerk waarin cliëntenregistratie wordt verplicht). Hand in hand met de ontwikkeling van ICT waaiden begin jaren 1990 de eerste digitale sociale kaarten over vanuit Nederland. In die periode beginnen overheden ook expliciet in te zetten op kwaliteitsbewaking door beleidsrelevante informatie te verzamelen (Steyaert, 1992 & 1996). Locaties waar zorgvoorzieningen nauwelijks aanwezig zijn, worden in beeld gebracht en waar mogelijk worden de leemtes opgevuld met nieuwe initiatieven of zorgt men voor een betere spreiding van het aanbod. (Beleidsbrief Algemeen welzijnswerk, 02/1993).

Eind jaren negentig bestaat er rond zorg en welzijn een warrig geheel van lokale, sectorale, publieke en private databanken en daarop gebaseerde sociale kaarten. Er groeit een behoefte aan coördinatie, om tot een meer efficiënte, correcte, volledige, laagdrempelige en toegankelijke informatieverbreiding te komen. In 1999 wordt in de Oost-Vlaanderen een eerste provinciale elektronische sociale kaart gecreëerd die al gauw uitbreiding vindt in andere provincies. In 2001 slaan alle Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie de handen in elkaar om grens- en sector-overschrijdend gegevens te verzamelen, integreren, onderhouden en ontsluiten.

desocialekaart.be

Afbeelding 01 |
Logo de Vlaamse Sociale Kaart

Het 'gecoördineerde aanbod van methodiek, techniek en logistiek' moet lokale besturen en het werkveld als voornaamste eindgebruikers vooral middelen en tijd besparen (VVP, 2006: 2). Men kiest op dat moment ook resoluut voor het internet. De eerste versie van de digitale sociale kaart voor Vlaanderen en Brussel is een feit (BWGR, 2014).

'Dé sociale Kaart': een instrument in voortdurende evolutie

Ook de Vlaamse Sociale Kaart evolueerde mee volgens maatschappelijke en technologische tendensen. Zo nam het voorbije decennium de overheidsaandacht voor de micro-context van zorg- en welzijnspraktijken en informele zorgpraktijken toe (Lammertyn, 2012). Het individu en diens keuzes en rechten worden meer en meer centraal gesteld. De oorspronkelijke nadruk op samenwerking en doorverwijzing wordt aangevuld met een perspectief op sociale kaarten als instrument voor het versterken van burgers. Daarmee groeit ook de aandacht voor hulpzoekers zelf als (eind)gebruikers van sociale kaarten, naast lokale besturen en het werkveld. De tendens om zoveel mogelijk informatie publiek beschikbaar en (her)bruikbaar te maken, sluit daarbij aan. In 2019 krijg het instrument een wettelijk basis waarin het recht op informatie van de 'burger/cliënt' wordt opgenomen (decreet houdende de sociale kaart van 3 mei 2019).

Het recht op informatie en de Vlaamse sociale kaart

Elke burger heeft het recht om geïnformeerd te worden over het zorgaanbod in Vlaanderen en Brussel. De sociale kaart verzekert dat recht.

De sociale kaart is een instrument dat snel en efficiënt een antwoord biedt op de zorgvraag van een burger/cliënt:

- Welke organisaties voldoen aan de zorgvraag?
- Wat zijn de specificaties van die organisaties?
- Welke organisaties voldoen op basis van die specificaties het best aan de behoeften van de burger/cliënt en situeren zich het dichtst bij zijn woonplaats.

Bron: www.desocialekaart.be

Daarnaast wijzigt ook de visie op het beheer van de gegevens. De mogelijkheden voor medebeheer door zorgverleners nemen toe dankzij de technologische vooruitgang. Vanaf 2018 wordt de operationalisering van de sociale kaart centraal gecoördineerd vanuit het Departement Welzijn van de Vlaamse Overheid. Hierdoor ontstaan opnieuw vragen rond controle en kwaliteitsbewaking.

De Vlaamse Sociale Kaart vandaag

Anno 2021 is de interprovinciale digitale sociale kaart voor Vlaanderen en Brussel aan haar vierde editie toe, en is ze in Vlaanderen wijd en zijd bekend als 'Dé sociale kaart' (desocialekaart.be). Deze kaart moet een zo volledig mogelijk overzicht te bieden van actieve zorgaanbieders in Vlaanderen en Brussel. Haar doelstelling is meervoudig en integreert in grote mate de intenties van haar voorlopers: (a) burgers in staat stellen geschikte hulpverlening te vinden, (b) gerichte doorverwijzing mogelijk maken voor hulpverleners, en (c) overzicht bekomen voor lokale besturen, en het hen verder laten communiceren via eigen kanalen.

Wie wel of niet wordt opgenomen in de sociale kaart, staat zorgvuldig omschreven in een publiek beschikbaar document over de scope van de databank.¹ Professionele zorg- en welzijnsactoren die door de overheid gereguleerd en erkend worden, krijgen prioriteit. Daarnaast kunnen ook andere personen, diensten

¹ <https://www.desocialekaart.be/sites/default/files/media/20201215-socialekaart-scope-beschrijving.pdf>

of organisaties opgenomen worden die (nog) buiten bestaande regulaties en erkenningen vallen maar binnen de scope van de kaart passen. Voor deze actoren worden op maat kwaliteitscriteria ontwikkeld om weigeringen of toevoegingen te verantwoorden. Verschillende stakeholders van de sociale kaart, zoals bijvoorbeeld SAM vzw of de eerstelijnszones, waken vanuit de vastgelegde visie en doelstellingen mee over de scope van de databank, de kwaliteit van de gegevens en hun ontsluiting. Zorgverleners worden aangespoord om hun eigen gegevens mee te beheren, en het sociale kaart-team tracht in iedere provincie de vinger aan de pols te houden rond veranderingen in het zorg- en welzijnsaanbod.

Kwaliteitscriteria voor een welzijnslandschap in beweging

Eén van de grootste uitdagingen voor de sociale kaart is en blijft voortdurend actueel blijven. Ondanks haar voeling met het werkveld, zorgvuldig beheer en voortdurende aanpassingen aan nieuwe maatschappelijke tendensen, ontsluit de Vlaamse sociale kaart nooit het volledige veld van zorg- en welzijnsactoren. Dat komt omdat het zorg- en welzijnslandschap voortdurend in beweging is door tendensen ‘van onderuit’. Zowel sociale noden als de actoren die hierop inspelen, kunnen snel wijzigen. Eén voorbeeld zijn de sociaal werkpraktijken die ontstonden tijdens de ‘asielcrisis’ van 2015, waarbij het aantal migranten dat in België asiel aanvraag plots toenam. Door een beperking van de Belgische regering in 2015 op dagelijks te behandelen asielaanvragen, strandden heel wat asielzoekers in het Brusselse Maximiliaanpark. Er werd bij gebrek aan een gecoördineerde actie door informele welzijnspelers een opvangkamp opgericht (Nobbe & Schrooten, 2021). Meer recent ontstonden ook heel wat nieuwe sociaalwerkpraktijken die inspelen op toegenomen en nieuwe noden onder de coronapandemie (Raeymaeckers & Van Puyvelde, 2021). Sommige van deze praktijken zijn - soms noodgedwongen - nog steeds actief maar werden tot op heden nog niet opgenomen in een formele sociale kaart. Vernieuwende zorg- en ondersteuningspraktijken als antwoord op nieuwe sociale noden, passen vaak niet in de bestaande categorieën waarmee de overheid het zorg- en welzijnslandschap indeelt.

Een cruciale vraag is welke criteria gehanteerd worden om praktijken al dan niet op te nemen in een bepaalde categorie. Het verzekeren van de kwaliteit van het

aanbod dat is opgenomen in de Vlaamse Sociale Kaart, krijgt momenteel voorrang op de actualiteit en volledigheid van de kaart². Deze keuze heeft, naast het voordeel van kwaliteit, ook een aantal nadelen. Zo kost het best veel tijd om voor nieuwe praktijken om haalbare en gepaste criteria op te stellen. Ook vallen praktijken buiten beeld die zich niet kunnen of willen aanpassen aan de gestelde vereisten. Daarnaast opereert een deel van het zorg- en welzijnslandschap permanent onder de radar van de overheid. Vaak gaat het om bottom-up initiatieven die hulp en steun bieden aan mensen die niet aan de voorwaarden voor formele hulp voldoen die de overheid oplegt, wat bijvoorbeeld het geval is bij mensen zonder, of met beperkt verblijfsrecht. Ook soorten hulp die gecriminaliseerd worden, zoals bijvoorbeeld het huisvesten van mensen via kraak of tijdelijke bezettingen, blijven onder de radar.

Wanneer we specifiek kijken naar wat dit betekent voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, valt op dat veelal grotere, oudere en katholiek geïnspireerde organisaties zoals Broederlijk Delen, Caritas Vlaanderen of Welzijnzorg opduiken in de sociale kaart. Het gaat om organisaties die hun weg al vonden binnen de administratie van verschillende overheidsdepartementen en -afdelingen. Ze hebben doorgaans een gestroomlijnd 'aanbod' dat voldoet aan vormelijke en inhoudelijke kwaliteitscriteria en grotendeels (en soms met weerzin) past binnen de bestaande categorieën van welzijnswerk en hulpverlening. De uiteenlopende activiteiten van vele, vaak kleinere en nieuwere groepen van mensen die zich vanuit een religieuze of levensbeschouwelijke motivatie engageren, blijven daarentegen buiten beeld. Voor heel wat kleinere religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven zijn deze vereisten ofwel te hoog gegrepen, ofwel niet op maat van hun activiteiten.

² Dit betekent overigens niet dat de kwaliteit van het aanbod ook wordt gecontroleerd door de beheerders van de Vlaamse Sociale kaart. De controle op kwaliteit gebeurt door de bevoegde instanties uit de verschillende beleidsdomeinen waar zorg- en welzijnsactoren naargelang hun activiteiten en organisatievorm onder vallen.

Informele zorg en sociaal schaduwwerk mee(r) in kaart?

Uit voorgaande blijkt dat het niet de ambitie is van de Vlaamse sociale kaart om het meest actuele en volledige veld van zorg- en welzijnsactoren in beeld te brengen. Initiatieven worden pas opgenomen wanneer zij door politiek, beleidsmakers of experts worden erkend als relevante zorg- en welzijnsactoren. Zo werden onder invloed van maatschappelijke tendensen in het verleden bijvoorbeeld tabakologen en Bewegen Op Verwijzing-coaches (de zogenaamde BOV-coaches) toegevoegd. De visie van beleidsmakers op kwaliteitsvol zorg- en welzijnswerk is met andere woorden bepalend voor de inhoud en functie van sociale kaarten.

Op dit ogenblik lijkt één bepaalde tendens in het beleid van de Vlaamse overheid nieuwe noden te scheppen ten opzichte van sociale kaarten: de toegenomen aandacht voor zowel lokale beleidsmakers als informele hulp- en zorgverstrekkers in het sociaal beleid. Sinds de introductie van het beleidsconcept ‘vermaatschappelijking van de zorg’ in 2013, vond een doelmatige decentralisatie en de-institutionalisering van de zorg plaats in Vlaanderen (Tirions et al., 2019). De rol van de overheid kreeg hierdoor een andere invulling, en het belang van informele zorg nam toe (Claessens, 2017). Deze informelere praktijken krijgen sinds enkele jaren meer aandacht, maar werden nauwelijks in kaart gebracht en gecategoriseerd.

In een eerste poging om tot een indeling van informele zorg te komen, ordenen Bronselaer et al. (2018) de verschillende verschijningsvormen in drie cirkels van nabijheid. De eerste cirkel verwijst naar zelfzorg en staat het dichtst bij het individu (microniveau). De tweede cirkel verwijst naar de vormen van zorg waarbij er een relatie ontstaat tussen het individu en iemand in de dichte omgeving (mesoniveau). Dit gaat over vormen van zorg zoals mantelzorg, pleegzorg en buurtzorg. De derde cirkel verwijst naar ‘community care’ (macroniveau). In deze laatste cirkel wordt er beroep gedaan op de samenleving als geheel om zorg en ondersteuning voor burgers in een kwetsbare maatschappelijke positie op te nemen (Maes, 2020).

Tussen de tweede en derde cirkel situeren Schrooten, Thys en Debruyne (2019) nog een hybride overgangszone: het sociaal schaduwwerk. Deze informele sociaal

werkpraktijken hebben een collectieve insteek en voorkomen dat het individu onder de tendens naar vermaatschappelijking enkel is aangewezen op het eigen netwerk. Toch hebben zij als burgerinitiatief, etnisch-culturele zelforganisatie, sociaal-sportieve praktijk of religieuze organisatie niet het mandaat of de opdracht om aan welzijnswerk te doen (Van Dam et al., 2019). De positie van sociaal schaduwwerkers is dan ook dubbel. Enerzijds worden ze door de formele actoren niet erkend als welzijnsactoren, anderzijds verrichten velen van hen wel typisch welzijnswerk. De opkomst en groei van dit informele sociaal werk wordt, samen met de intensere samenwerking tussen staat en middenveld, ook beïnvloed door een toenemende diversiteit in de samenleving. In een situatie van superdiversiteit³ komen zorg- en welzijnsactoren voortdurend in contact met nieuwe groepen met een veelheid aan achtergronden en verwachtingen (Claessens, 2017; Geldof, 2013, 2015; Schrooten, 2019).

Het anders organiseren van zorg en welzijn in combinatie met nieuwe maatschappelijke uitdagingen brengt dus nieuwe soorten zorg, steun en hulp in beeld die vooralsnog geen plek hebben op de sociale kaart. Steeds meer actoren willen echter kunnen inzoomen op wijkniveau, en op een steeds bredere waaier aan zorgmogelijkheden. De nood aan snelle en flexibele alternatieven en het in beeld brengen van informele zorg op wijkniveau kunnen op termijn leiden tot meer erkenning voor zorg- en welzijnsactoren die vooralsnog buiten beeld blijven.

Ook religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven krijgen te maken met deze uitdagingen. In wat volgt, staan we stil bij hoe deze drempels het veld van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven raken, en welke extra uitdagingen zij ervaren vanwege hun religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond.

³ Superdiversiteit is een term uit de wetenschap die de demografische situatie beschrijft waarin het aantal mensen met een migratieachtergrond toeneemt in een samenleving, maar ook de diversiteit binnen die groep groter wordt.

Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in beeld

Om een eerste beeld te krijgen van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in Vlaanderen en hoe het in kaart te brengen, brachten we tussen oktober 2020 tot oktober 2021 driemaandelijks actoren uit het brede religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld en lokale⁴ en bovenlokale welvaartsstaatsinstellingen samen⁵. Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven werden rechtstreeks vertegenwoordigd door afgevaardigden uit verenigingen of geloofsgemeenschappen, en via koepelorganisaties waarvan zij lid zijn. Welvaartsstaatsinstellingen werden vertegenwoordigd door koepels en steunpunten, maar ook rechtstreeks door ambtenaren van lokale besturen, en beleids- en praktijkwerkers uit hun sociale diensten en partnerorganisaties. Het onderzoeksconsortium stelde de agenda op en een valorisatie-manager van het Soligion-team verzorgde de moderatie.

Tijdens deze sessies van twee à drie uur boog de werkgroep zich over de kwestie van een sociale kaart op maat van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in Vlaanderen. In een eerste fase ging de werkgroep in op de vraag naar gepast woordgebruik en correcte definities. Tegelijk werd besproken welke bestaande overzichten van initiatieven en organisaties al bestaan en welke mogelijkheden en beperkingen deze bieden om RLS'en beter in beeld te krijgen. Na die eerste gesprekken gingen we dieper in op de verschillende rollen en verhoudingen binnen het zorg- en welzijnslandschap, en de plek van sociale kaarten in die relatie.

Parallel aan de werkgroep bijeenkomsten werden informele kennis- en afstemmingsgesprekken gevoerd met leden uit de werkgroep om een beter zicht te krijgen op hun beschikbare gegevens, hun noden, ervaringen en standpunten.

⁴ Deelnemende steden binnen Soligion zijn Leuven, Vilvoorde, Antwerpen, Gent, Oostende, Genk, Sint-Niklaas en Mechelen.

⁵ <https://www.soligion.be/over-soligion/netwerk-van-partners/>

In wat volgt gaan we in op de definitiekwesties rond religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Hoe worden deze initiatieven gedefinieerd en wie bepaalt de definitie? Vervolgens bekijken we welke organisatievormen zij aannemen in relatie tot de beleidscontext in Vlaanderen. Kunnen we spreken van organisaties of moeten andere vormen van initiatief mee in beschouwing worden genomen? En zien we factoren die een verklaring bieden voor de huidige verschijningsvormen van RLS'en binnen de welvaartsstaat? Tot slot onderzoeken we hoe, waar en waarom levensbeschouwelijk en religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vandaag in kaart gebracht worden. Hoe proberen verschillende administraties zicht te krijgen op de verschillende verschijningsvormen van RLS'en?

De definitiekwestie

Hoewel nog relatief onbekend binnen het beleid in Vlaanderen en België, ging de laatste jaren vanuit wetenschappelijke kringen al heel wat aandacht naar de vraag hoe we de aard en eigenschappen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde groepen best vatten, definiëren en afbakenen. De term 'faith-based organisation '(FBO) deed daarbij zijn intrede in de internationale literatuur. In de breedste zin wordt een faith-based organisation omschreven als 'een groep van individuen die zich verenigt op basis van religie of levensbeschouwing', en zich meestal richt op de spirituele, sociale en culturele noden van hun leden (Göçmen, 2013). Verdere opdeling is echter aan de orde. Uit een literatuurstudie van Beaumont en Cloke (2012) blijkt namelijk dat de definitie van FBOs in bijna elk onderzoek verschilt, afhankelijk van de context en de tijd waarin ze worden bestudeerd.

"Een faith-based organisatie is elke organisatie die direct of indirect refereert naar religie of religieuze waarden, die functioneert als een welvaart voorziener en/of als een politieke speler."

Beaumont en Cloke (2012)

Onderzoekers rapporteren verschillen in de activiteiten die organisaties ontwikkelen, hun organisatievorm, hun aanpak en motivatie (Beaumont & Cloke,

2012), en ook de mate waarin geloof het aanbod van de organisatie beïnvloedt, varieert sterk (Bielefeld & Cleveland, 2013a & 2013b; Sider & Unruh, 2004). Deze heterogeniteit van FBOs maakt het zowel belangrijk als uitdagend om ze op een juiste manier te definiëren en positioneren, in ons geval in de context van de Belgische (welvaarts)staat.

De SOLIGION werkgroep die zich buigt over de vraag hoe we religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit beter in beeld kunnen brengen, ging het voorbije jaar in op de vraag hoe de Angelsaksische term FBO zich verhoudt tot het werkveld in België. Daarnaast werd de term bediscussieerd in het consortium waarbij we kwamen tot drie vaststellingen, die leidden tot een zoektocht naar een nieuwe term.

Ten eerste is de term FBO binnen de sociale en religieuze onderzoeksdomeinen in Vlaanderen vrijwel onbekend. Ten tweede is de term 'faith' voornamelijk Christelijk en Protestants geïnspireerd, wat maakt dat levensbeschouwelijke groepen (bijvoorbeeld het vrijzinnig humanisme, boeddhisme en hindoeïsme) zich niet herkennen in deze term. Ten derde beperkt de term 'organisations' ons onderzoeksveld: door te focussen op organisaties met een formele organisatiestructuur worden kleinere, informelere of beginnende groepen of initiatieven uitgesloten. De praktijk leert ons echter dat ook zij een belangrijke rol kunnen spelen in het geven van hulp en steun aan mensen in armoede. Er werd daarom gekozen binnen het consortium om te spreken over 'religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven', afgekort tot RLS'en.

Religieuze organisatie of levensbeschouwelijke gemeenschap?

Een tweede vraagstuk dat al vroeg in de werkgroep naar voren kwam, is of in de Belgische context het onderscheid houdbaar is tussen geloofs- en gebedshuizen (bv. kerken, moskeeën, synagogen, tempels, kloosters, huizenvandeMens, ...) enerzijds, en de daarvan 'losstaande' maar spiritueel verbonden organisaties anderzijds (bv. De Loodsen, Al Ikram of Koinonia). In België vormen vooral de ontwikkelingspaden van rooms-katholieke kerken en afgeleide organisaties namelijk het referentiekader (zie Coussement & Vercruyse, 2019) voor zowel wetenschappelijke definities als regelgeving en beleid. Vanuit dit dominante kader

worden RLS'en snel begrepen als organisaties die vanuit de katholieke kerk zijn ontstaan maar er inmiddels quasi 'los' van opereren, zij het met behoud van hun religieuze DNA. Daartegenover staat dat heel wat solidariteitsinitiatieven die tot stand komen in de schoot van niet-katholieke geloofsgemeenschappen in België, een ander traject volgen. Zeker in de context van superdiversiteit levert dit voor België relatief nieuwe dynamieken op binnen het religieus en levensbeschouwelijke geïnspireerde welzijnslandschap.

Zo tonen Schrooten en Trappers (2019) aan dat sociaalwerkpraktijken die zijn ontstaan uit migrantengeloofsgemeenschappen anders zijn ingebed in de welvaartsstaat dan de traditioneel-katholieke. Ze organiseren zich in andere netwerken en structuren en geven een eigen invulling aan solidariteit, sociale steun of hulp. Het contact tussen deze praktijken en het formele welzijnslandschap blijkt bovendien moeizaam te verlopen. Tegelijkertijd zijn deze religieuze gemeenschappen en organisaties in de praktijk wel deel van het welzijnslandschap. Het loont dus de moeite om de rol die deze religieuze gemeenschappen opnemen mee te nemen in een overzicht, hen te betrekken als gesprekspartner of te zoeken naar samenwerkingsmogelijkheden (Schrooten en Trappers, 2019). Het onderscheid tussen geloofs- en gebedshuizen enerzijds en belendende solidariteitsinitiatieven anderzijds is in dat opzicht weinig zinvol.

De afsplitsing van organisaties die zorg- en welzijnstaken opnemen uit een geloofsgemeenschap, vindt bovendien plaats in een juridische en politieke context die deze beweging zowel kan ondersteunen als verhinderen. In de werkgroep is consensus over de moeilijke context in Vlaanderen voor religieus geïnspireerde groepen om zich los van de geloofshuizen te organiseren en een publieke rol op te nemen. Er is sprake van een algemeen wantrouwen jegens religie in het openbare leven. Deze is voelbaar in beleid en regelgeving⁶, en is weinig stimulerend voor de ontwikkeling van dit landschap. De keuze van sommige lokale besturen om activiteiten of verenigingen van religieuze aard per principe niet te subsidiëren, is

⁶ de tussenkomsten van de vertegenwoordigers van de erkende erediensten tijdens de hoorzittingen rond het nieuwe decreet over de erkenning van lokale geloofsgemeenschappen illustreren goed deze sfeer: Verslag 854 (2020-2021) – Nr. 3 Vlaams Parlement: <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1737837>

daarvan een terugkerend voorbeeld. Ook de recente discussies binnen de Vlaamse regering rond de erkenning van lokale geloofsgemeenschappen is illustratief.

De vraag stelt zich dan ook in welke mate mensen die solidariteit organiseren zich in deze context willen en kunnen profileren als een organisatie of initiatief met een religieuze inspiratie.

(On)zichtbaarheid en de wisselwerking met beleid

Beleidsmakers kunnen via instrumenten en erkenningen invloed uitoefenen op de publieke verschijningsvorm van burgerinitiatieven en sociaal werkpraktijken. De werkgroep signaleert op dat vlak dat erkennings- en subsidieprocedures vaak moeizaam verlopen in de huidige maatschappelijke context. Enerzijds blijken veel RLS'en niet goed in de bestaande, door de overheid opgelegde hokjes te passen. Langs de andere kant botsen zij op procedures die kennis en vaardigheden vereisen die niet zijn aangepast aan hun manier van werken en visie. Dit signaal lijkt erg op wat André en Sacco (2019) vaststelden bij hun onderzoek naar etnisch-culturele organisaties in de Federatie Wallonië-Brussel. Zij concludeerden dat het referentiekader van de overheid de erkenning van etnisch-culturele identiteiten belemmert, en dat projectoproepen en financieringsmogelijkheden vaak zo opgesteld zijn dat er een filterfunctie ontstaat op basis van managementvaardigheden en sociaal kapitaal van organisaties. Ook voor religieus geïnspireerde initiatieven, lijken beleid en regelgeving momenteel de afsplitsing en doorgroei van religieus geïnspireerde initiatieven en verenigingen tot formele organisaties af te remmen.

Eén van de drempels voor meer structurele samenwerking met organisaties en initiatiefnemers, is de grote volatiliteit binnen het RLS-landschap. Vanuit de administraties van de verschillende overheden en koepelorganisaties signaleert men dat, zelfs wanneer het op een bepaald moment in de tijd lukt om redelijk overzicht te scheppen op een afgebakend domein, het erg lastig is om lijsten up to date te houden. Organisaties veranderen namelijk regelmatig van adres of vorm, of beide. Deze vaststelling geldt overigens niet enkel voor een deel van het RLS-landschap, maar voor het bredere veld van informele sociaal-werkorganisaties

(Schrooten, Thys en Debruyne, 2019). Confrontaties met allerlei regelgeving blijken hiertoe bij te dragen. Zo signaleert men bijvoorbeeld vanuit de werkgroep dat ongeschikt verklaarde infrastructuur of klachten van overlast vanwege burens tot vele verhuisbewegingen leiden.

Daarnaast heeft ook de soort activiteiten die religieuze organisaties ontplooiën een invloed op de vorm van de organisatie (Cloke, 2010), en vice versa. Via de voorwaarden rond overheidssubsidies en regelgeving worden bepaalde activiteiten gestimuleerd of ontmoedigd. Activiteiten die bijvoorbeeld door een moskee worden georganiseerd, worden in bepaalde steden en gemeenten niet gezien als sociaal-culturele activiteit, maar gelijkaardige activiteiten vanuit een vzw uit het volwassenenwerk wel. Om levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitswerk te doen, is het daarom soms opportuun om een nieuwe vzw op te richten voor bepaalde activiteiten, of bepaalde activiteiten te hernoemen zodat ze beter binnen bestaande beleidskaders passen. Het nieuwe decreet voor de erkenning, het toezicht en de sanctionering van lokale geloofsgemeenschappen (2020)⁷ zal de manier waarop lokale geloofsgemeenschappen zich profileren in de komende jaren ook beïnvloeden. Eén van de wijzigingen is dat een geloofsgemeenschap moet kiezen tussen erkenning enerzijds, of de mogelijkheid tot het aannemen van buitenlandse financiering anderzijds. Ook de verplichte doorlichting van belendende vzw's van geloofsgemeenschappen die een erkenningsprocedure willen doorlopen, zal een invloed hebben op de ontwikkeling van het landschap van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde organisaties in Vlaanderen.

Van jeugdwerking tot voedselbedeling: de vele gedaantes van RLS'en

We bespraken eerder al dat RLS'en in de huidige maatschappelijke context weinig worden aangemoedigd om zich op basis van hun religieuze of levensbeschouwelijke inspiratie te profileren. Vanuit die vaststelling rijst de vraag hoe deze organisaties en initiatieven momenteel al dan niet 'verschijnen' binnen de

⁷ <https://lokaalbestuur.vlaanderen.be/bslissing-vlareg/erkenningsdecreet-lokale-geloofsgemeenschappen>

huidige administratieve structuren en registraties. De administratieve verschijningsvorm van deze initiatieven levert immers een feitelijke blik op de plek die deze initiatieven krijgen binnen de structuren van de welvaartsstaat.

Uit een eerste verkennende inventarisering van RLS'en valt alvast de grote diversiteit aan actoren op die gegevens over RLS'en bijhouden. Het gaat onder andere om lokale en bovenlokale overheden, openbare centra voor maatschappelijk welzijn, non-profitorganisaties, of koepels van geloofsgroepen of sociaal-culturele verenigingen. Ook de redenen om deze informatie bij te houden, lopen sterk uiteen: bij koepelorganisaties van sociaal-culturele verenigingen duiken religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde organisaties op in ledenlijsten, lokale overheden kennen verenigingen en initiatieven via veiligheidsinspecties van gebouwen of subsidie- of erkenningsprocedures, en sociaal werkers houden vaak informele overzichten bij van belangrijke samenwerkingspartners. Binnen deze registraties worden telkens eigen accenten gelegd qua inhoud, en ook indelingen die men gebruikt om initiatieven te categoriseren, kunnen erg verschillen.

RLS'en als geloofsgemeenschappen

Bij lokale besturen bestaan momenteel vooral overzichten van verschillende lokale levensbeschouwingen, waarbij geloofshuizen de voornaamste houvast bieden. Zulke overzichten worden vaak opgemaakt met het oog op het lokaal integratie-, gelijke kansen- of diversiteitsbeleid, en soms in functie van interlevensbeschouwelijke evenementen of dialoog-/overlegplatformen. Algemeen lijkt te gelden dat hoe vollediger een overzicht is, hoe moeilijker het te onderhouden is. Met name kleinere en nieuwere geloofshuizen verdwijnen soms weer even snel dan ze komen.

Initiatiefnemers achter zulke overzichten lopen uiteen, van overheidsdiensten tot scholen (bv. 'Dag van de Levensbeschouwing' van Arteveldehogeschool Gent i.s.m. Stad Gent), of socio-culturele organisaties (bv. Orbit). Een heel andere logica werd gevolgd in stad Antwerpen, waar gegevens over non-formele geloofsgemeenschappen oorspronkelijk verzameld werden met oog op de brandveiligheid van gebouwen. De verantwoordelijke ambtenaar onderhoudt de data in die hoedanigheid, maar slaat tegelijk de brug tussen deze

gemeenschappen en de buitenwereld. Zo worden namen en locaties van deze geloofsgemeenschappen, en een selectie aan kenmerken rond bereikbaarheid en toegankelijkheid tegenwoordig ook online ontsloten.⁸

Daarnaast worden ook gegevens over levensbeschouwelijke groepen bijgehouden in de vorm van ledenlijsten binnen verschillende religieuze en levensbeschouwelijke koepelorganisaties, al dan niet met bijkomende informatie over de organisatie zelf en activiteitenoverzichten. Uit eerste verkennende gesprekken binnen de werkgroep blijkt dat bijvoorbeeld de Boeddhistische Unie van België, de vertegenwoordigers van de erkende erediensten en het vrijzinnige humanisme zoals het Executief van Moslims in België (EMB), de Federale Synode of, lokaler, de Antwerpse Raad der Kerken (ARK) op deze manier te werk gaan. Ook in dit geval staan levensbeschouwelijke gemeenschappen en hun ceremonie- en gebedsplaatsen centraal. Anders dan bij overzichten vanuit de overheid, ligt de focus hier meer expliciet op vertegenwoordiging, dienstverlening en ondersteuning ten opzichte van de leden. Voor beide types overzichten geldt echter dat afgeleide organisaties en initiatieven van levensbeschouwelijke verenigingen meestal niet in deze overzichten worden opgenomen.⁹ Waar de RLS'en niet één op één overlappen met levensbeschouwelijke groepen, blijven ze echter grotendeels uit beeld in deze gegevens.

RLS'en als erkende verenigingen

RLS'en die organisatorisch los staan van de geloofsgemeenschap waaruit ze ontsproten, vinden we terug in databanken binnen uiteenlopende beleidsdomeinen, die op verschillende beleidsniveaus worden onderhouden. Sommige RLS'en zijn bijvoorbeeld bekend als zorgaanbieder in de Vlaamse sociale kaart, andere duiken op als sociaal-culturele organisatie, en weer andere zijn erkend als autonome vrijwilligersorganisaties binnen het welzijnswerk. Sommige RLS'en zijn daarnaast enkel of vooral bekend voor andere doelstellingen dan hun solidariteitswerk. Zo doen heel wat jeugd- en sportverenigingen naast hun klassieke

⁸ <https://www.antwerpen.be/nl/stadsplan/stadslagen/53ecbd13991b173335e936ff/>

⁹ Een uitzondering daarop is bijvoorbeeld de Federale Synode die ook vzw's als lid accepteert die ruimer werk doen dan het vertegenwoordigen van aangesloten kerkgemeenten per denominatie, cf. <https://fedsyn.be/2014/wp-content/uploads/2020/04/FS-presentatie.pdf>

activiteiten ook aan welzijnswerk vanuit een religieuze of levensbeschouwelijke inspiratie. Deze organisaties zijn in de administratie van lokale besturen dan te vinden in de beleidsdomeinen jeugd of sport, terwijl het hier in weze ook om een soort van RLS gaat (Maes, 2020). Ook koepelorganisaties en steunpunten voor verenigingen, zoals vrijwilligersorganisaties of etnisch-culturele zelforganisaties, hebben hier en daar RLS'en onder hun leden.

De databanken waarin RLS'en naargelang hun erkende, ondersteunde of geregistreerde activiteiten zijn opgenomen, zijn niet bedoeld om religieuze of levensbeschouwelijke inspiraties van een vereniging te detecteren. Tenzij een organisatie bijvoorbeeld in haar naamkeuze expliciet refereert naar haar levensbeschouwelijke achtergrond, is het vanuit deze databanken vaak moeilijk te bepalen of het al dan niet om een RLS gaat. Door het ontbreken van een registratiepraktijk voor dit kenmerk, zijn op dit moment vooral ambtenaren en medewerkers van koepelorganisaties die dicht bij hun werkveld staan in staat om dit onderscheid te maken.

Algemeen gesteld zitten RLS'en dus opvallend verspreid in bestaande overzichten, ledenlijsten en databanken. Op zich is dit weinig verrassend, gezien de grote diversiteit aan diensten die religieuze organisaties aanbieden (Bielefeld & Cleveland, 2013b). De nadelen daarvan zijn echter dat de gegevens erg versnipperd en moeilijk te bundelen zijn.

Evaluatie van sociale kaarten

We beschreven reeds hoe RLS'en in Vlaanderen binnen de structuur van de welvaartsstaat maar moeilijk in beeld komen, en dat de huidige beleidscontext hun ontwikkeling niet lijkt te bevorderen. De versnippering en verspreiding van gegevens maakt bovendien dat een overzicht van dit landschap ontbreekt.

Door deze situatie blijft heel wat nuttige kennis en inzet onder de radar, worden kansen op samenwerking beperkt, en blijft een deel van het zorg- en welzijnsaanbod buiten bereik van mensen die hulp zoeken. De werkgroep benoemt dan ook heel wat mogelijke voordelen van het in kaart brengen van het zorg- en

welzijnswerk van RLS'en. Voor sommige organisaties zou een plek op een sociale kaart een welkome vorm van erkenning betekenen in hun hoedanigheid als solidaire actor. Vanuit die erkenning zou ook doorverwijzing naar welzijnsinstellingen gemakkelijker worden. Plekken waar psychosociale steun wordt geboden of waar outreachend gewerkt wordt, zouden tegelijk ook beter benut kunnen worden als vindplekken voor reguliere sociaalwerkdiensten. Voor andere organisaties zou een plek op een sociale kaart dan weer helpen om een breder publiek of nieuwe vrijwilligers te bereiken. Tot slot wordt gewezen op de kracht van sociale kaarten op wijkniveau als netwerkinstrument, zeker wanneer ook de opmaak ervan als een participatief traject wordt opgevat.

Het opstellen van een sociale kaart van RLS'en lijkt dan ook een logische stap als we religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit binnen de welvaartsstaat beter willen bevatten, ondersteunen en benutten.

Toch leerden we het voorbije jaar dankzij de werkgroep dat dit niet zo eenvoudig is als het lijkt. Binnen de huidige context bestaan namelijk een aantal spanningen tussen de situatie, aard en eigenschappen van RLS'en enerzijds, en de logica van sociale kaarten anderzijds. In dit laatste deel zetten we vier uitdagingen op een rij die opduiken wanneer we een sociale kaart voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit willen opmaken.

Zichtbaarheid maakt kwetsbaar

Een eerste spanning komt voort uit het gegeven dat sociale kaarten vaak door lokale of bovenlokale besturen worden opgesteld. Niet iedere levensbeschouwelijke groep ziet de overheid echter als een goedaardige of betrouwbare partner. Integendeel, voor sommige groepen wordt zichtbaar zijn voor de overheid ingeschat als een risico. Dit mag misschien niet verbazen. Ten eerste is de registratie en vervolging van Joden voorafgaand en tijdens WOII, in het collectieve geheugen gebrand van de in België gevestigde geloofsgemeenschappen. Deze geschiedenis vormt een terugkerend argument tegen meer overheidsinmenging en verstrengde controles van levensbeschouwelijke organisaties in naam van staatsveiligheid of de strijd tegen radicalisering.

Ten tweede leven binnen nieuwere geloofsgemeenschappen uit de recente migratie ook heel wat hedendaagse negatieve ervaringen met vijandige overheden. De angst vanuit eerder ervaren vervolging en onderdrukking elders, kan ook in België een reden zijn om publieke expressie en samenwerking met overheden uit de weg te gaan.

Ten derde dreef de wereldwijde, verhoogde waakzaamheid rond islamitische groepen en moskeeën sinds 9/11 ook in België een wig tussen overheden en vertegenwoordigers van moslimgemeenschappen. Islamitisch geïnspireerde solidariteitsinitiatieven worden volgens de werkgroep nog meer dan andere geconfronteerd met argwaan en controle in hun contact met overheden. Dit wantrouwen tegenover de overheid leidt logischerwijs tot voorzichtigheid of zelfs weerstand om 'op een lijst van de overheid' te staan op basis van levensbeschouwelijke of religieuze inspiraties.

Samenwerking versus autonomie

Een tweede spanningsveld komt eveneens voort uit de relatie tussen RLS'en en overheden. Daar waar al sprake is van samenwerking, blijkt het machtsverschil tussen solidariteitsinitiatieven en overheden vaak ervaren te worden als onevenwichtig. Overheden vaardigen heel wat regels, erkenning- en subsidievoorwaarden uit in hun contact met levensbeschouwelijke groepen. Deze leggen een zekere logica en taal op, en vragen soms aanpassingen van organisaties en initiatieven die niet stroken met hun eigenheid en manier van werken. Deze aanpak versterkt bij RLS'en soms de vrees dat men eerder moet gehoorzamen dan gehoord te worden bij het aangaan van een samenwerking. Ook hier vormt wantrouwen dus een hinderpaal. Vertrouwen dat men als gerespecteerde partner gehoord en erkend zal worden, is immers een belangrijke voorwaarde voor de opmaak van een sociale kaart van het RLS-landschap.

Daarenboven stelt men zich vanuit het RLS-veld ook vragen bij de invulling van wat 'goede' zorg en steun betekenen binnen de welvaartsstaat. De inspraak daarin van religieuze en levensbeschouwelijke groepen is beperkt, terwijl zij wel een visie hebben op de nood aan zingeving voor mensen, en het informele zorgaanbod dat

ze bieden vaak noodzakelijke aanvullingen vormt op formele zorg. Zonder deze inspraak dreigt men bij de opmaak van een sociale kaart louter als instrument ingepast te worden in een systeem waar men noch achter staat, noch iets aan lijkt te kunnen veranderen.

Een zorgsysteem in crisis

Niet iedere organisatie wil gevonden worden door een ruimer publiek dat op zoek is naar zorg en ondersteuning. Dit heeft deels te maken met de staat van het zorgsysteem: sommige initiatieven kampen in hun ‘aanbod’ met een chronisch plaatsgebrek en overbelasting. Een plek op een sociale kaart betekent voor deze diensten niet enkel extra administratief werk, maar mogelijk ook extra zorgvragen die niet beantwoord kunnen worden. Binnen sommige RLS'en vreest men een verdere toestroom aan noodhulpvragen, die de eigenlijke werking naar de achtergrond verdringen.

Veel geleverde noodhulp verloopt namelijk in weerwil van de eigenlijke missie en visie van werkingen (zie ook Segaert, Van Uffelen en van Wonterghem, 2020). Dit geldt met name voor organisaties die zich inzetten voor groepen die onvoldoende worden geholpen door formele hulp- en zorginitiatieven binnen de welvaartsstaat, of er zelfs helemaal van worden uitgesloten. Mensen zonder wettig verblijf vormen de meest illustratieve groep voor deze spanning: hun noden zijn bijzonder hoog, maar het hulp- en zorgaanbod bijzonder klein. Hun structurele uitsluiting vormt dan ook een pijnpunt in de verhouding tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven die het als hun plicht zien om voedsel, onderdak en steun te bieden, en een overheid die dat niet doet. Deze spanning leidt op sommige plekken tot een pleidooi voor een inzet op meer structurele oplossingen vanuit de overheid zelf, eerder dan een inzet op het ‘toegankelijker’ of ‘meer zichtbaar’ maken van informele solidariteitsinitiatieven. Een sociale kaart van RLS'en mag met andere woorden niet het instrument worden dat het tekortschieten van de overheid compenseert.

Deze spanning zien we ook terugkomen in onderzoek naar informele sociaal werkorganisaties. Al Bdiouni en Nyirahumure (2019) pleiten in deze voor een

mentaliteitsverandering: in het verhaal van de vermaatschappelijking van de zorg maken zelforganisaties en informele organisaties nu eenmaal een belangrijk deel uit van de samenleving. Ze waarschuwen voor het onwenselijke scenario van een rolomkering waarbij vrijwilligersorganisaties op dezelfde hoogte worden geplaatst als professionele organisaties. Samenwerking tussen beide is mogelijk, maar moet de (ervarings)expertise van vrijwilligersorganisaties ook financieel vergoeden.

Te veel administratie

Tot slot vormt de administratieve overbelasting een uitdaging bij het opmaken van een nieuwe sociale kaart. In het diverse landschap van RLS'en vreest men om zeer verschillende redenen de administratieve last die de opmaak en het onderhoud van een sociale kaart met zich meebrengt. Sommige groepen zijn weinig of niet georganiseerd, of ontbreken de administratieve en digitale geletterdheid die nodig is om geregistreerd, erkend en transparant te werken. Voor deze groepen is meer nodig dan het ontwikkelen van een thematische sociale kaart om hun werk zichtbaar te maken. Koepelorganisaties signaleren dat ze nu al veel tijd spenderen aan het up-to-date houden, structureren en professionaliseren van hun ledenlijsten, en geven aan dat zowel zij als hun leden een hoge administratieve druk ervaren. Daarentegen zijn andere organisaties al zodanig geprofessionaliseerd en uitgebouwd dat ze reeds en worden opgenomen in de Vlaamse Sociale Kaart of andere databanken. Bij hen bestaat dan weer minder de behoefte aan een extra, nieuwe sociale kaart om het gevarieerde landschap van religieuze en levensbeschouwelijke solidariteitsinitiatieven gericht op mensen in armoede in kaart te brengen.

In tegenstelling tot de bureaucratische benadering van initiatieven als op te lijsten entiteiten, wordt gewezen op het belang van een band tussen organisaties voor succesvolle, 'warme' doorverwijzingen. De vraag of het in kaart brengen van initiatieven de ontwikkeling van zulke banden al dan niet ondersteunt, krijgt een gemengd antwoord. Bestaande instrumenten lijken vooral te werken als ze lokaal zijn en een specifieke doelstelling hebben. Ook wordt er gewezen op het belang van een lokale coördinator of beheerder met een betrokken houding, en interactiemogelijkheden voor het fysieke netwerk dat een sociale kaart weergeeft.

Het succes van sociale kaarten wordt met andere woorden gelinkt aan menselijke factoren als ondersteuning, netwerk en betrokkenheid, eerder dan de meer abstracte, administratieve logica erachter.

Besluit: de weg vooruit, van onderuit

Uit ons traject van het voorbije jaar wordt duidelijk dat sociale kaarten als instrument specifieke voordelen hebben om tot een sterk sociaal beleid te komen. Een sociale kaart van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitswerk kan helpen om

- extra zorgaanbod te ontsluiten voor zorgzoekende burgers;
- mogelijke samenwerkingspartners te vinden vanuit WSI's en lokale besturen; en
- doorverwijzingsmogelijkheden in beide richtingen zichtbaar te maken.

Toch leerden we dat deze functies niet naadloos aansluiten bij de bestaande noden van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in Vlaanderen.

Hoewel erkenning, en in sommige gevallen zelfs ontsluiting via een sociale kaart welkom zouden zijn, wegen de nadelen van sociale kaarten in de huidige context op veel plekken niet op tegen de voordelen ervan. Zo vrezen heel wat organisaties dat - in de huidige maatschappelijke context - een nauwere samenwerking met de overheid

- de eigen groep zou kunnen schaden;
- de eigen manier van werken onder druk zou kunnen zetten;
- de toestroom aan noodhulpvragen zou vergroten; of
- voor administratieve overbelasting zou zorgen.

Om dit landschap succesvol en duurzaam in kaart te kunnen brengen, moeten eerst een aantal randvoorwaarden vervuld worden. De noden die we zien, zijn in de eerste plaats

- vertrouwen opbouwen tussen overheid en RLS'en;
- de positie van RLS'en in samenwerkingen met WSI's versterken;
- de hiaten in het huidige zorgsysteem waarvoor RLS'en inspringen; bespreekbaar maken en oplossen; en

- de administratieve last van samenwerkingen afstemmen op de capaciteit van kleinere of minder professionele organisaties.

Het traject van de werkgroep wordt dan ook in die zin bijgestuurd. De vragen waarmee we de komende periode aan de slag gaan zijn:

- Hoe zorgen we ervoor dat het werk van RLS'en voor mensen in armoede wordt gezien, zonder dat het wordt geïnstrumentaliseerd tegen hun wil in?
- Hoe kunnen we RLS'en ondersteunen in hun netwerkopbouw met lokale overheden en het middenveld? Op welke manier kunnen we zorgen dat zij worden gevonden als gelijkwaardige partner?
- Hoe zorgen we dat de ervaringen en inzichten van RLS'en sociaal werk en sociaal beleid kunnen informeren en versterken, zonder dat hun kritische stem samenwerkingen met beleid en middenveld in gedrang zou brengen?
- Hoe kunnen we aan deze noden tegemoet komen, zonder administratieve overlast te veroorzaken en de capaciteit van kleinere organisaties, hun vrijwilligers en personeel te overschrijden?

In combinatie met onderzoek dat de besproken spanningsvelden verder zal uitdiepen, gaan we met deze uitdagingen aan de slag in de komende jaren van het project.

Bronnen

- Al Bdiouni, A. & Nyirahumure, A. (2019). De blik van het Minderhedenforum. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp.86-94). Politeia.
- André, G. & Sacco, M. (2019). Etnisch-culturele organisaties en publieke financieringsmogelijkheden in de Federatie Wallonië-Brussel. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp. 65-79). Politeia.
- Beaumont, J., & Cloke, P. (eds.). (2012). *Faith-based organisations and exclusion in European cities*. Polity.
- Bielefeld, W., & Cleveland, W. (2013a). Defining faith-based organizations and understanding them through research. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 442-467.
- Bielefeld, W., & Cleveland, W. (2013b). Faith-based organisations as service providers and their relationship to government. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 468-494.
- Bronselaer, J., Demeyer, B., Vandezande, V. & Vanden Boer, L. (2018) Wat weten we (niet) over informele zorg in Vlaanderen? Voorstel voor het dichten van de cijfer- en kennislacunes, Brussel: Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/InformeleZorgInVlaanderen_rapport.pdf
- BWGR (Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad) (ed.) (2014). Zorgzoeker. & de Sociale Kaart. Dossier nr 207. Oktober-december 2014. https://www.kenniscentrumwvz.be/sites/default/files/bijlagen/Dossier_PWG.pdf
- Claessens, D. (2017). *Een geschiedenis van sociaal werk*. EPO.
- Cloke, P. (2010). Theo-ethics and radical faith-based praxis in the postsecular city. In Molendijk, A., Beaumont, J. and Jedan, C. (eds) *exploring the postsecular: the religious, the political and the urban*, Brill, pp 223-241.
- Cloke, P., Beaumont, J., & Williams, A. (eds.). (2013). Working faith: faith-based organisations and urban social justice. Paternoster.
- Coussement, A. & Vercruyse S.M. m.m.v. Peter Heyrman (2019). Vele Handen. Zorg en samenleving in heden en verleden. Leuven: KADOC-KU Leuven.
- Dierckx, D., & Vranken, J. (2013). *Final report summary: FACIT (faith-based organisations and exclusion in European cities)*. Geraadpleegd op 17 februari 2020 van <https://cordis.europa.eu/project/id/217314/reporting/es>
- Dierckx, D., Vranken, J., & Kerstens, W. (eds.). (2009). *Faith-based organisations and social exclusion in European cities: National context reports*. Acco.

Geldof, D. (2013). *Superdiversiteit: Hoe migratie onze samenleving verandert*. Acco

Göçmen, I. (2013). The role of faith-based organizations in social welfare systems: A comparison of France, Germany, Sweden, and the United Kingdom. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 495-516.

Lammertyn, (2012), De zorg voor welzijn: actuele antwoorden op oude vragen, In:

Hermans K. & Van den Bosch, D. (eds.), *Zorg voor Welzijn, Oude vragen en nieuwe antwoorden*, Leuven/Den Haag: Acco.

Maes, S. (2020). *De positie van religie in een faith-based jeugdwerkorganisatie: een single-case study van een faith-based jeugdwerkorganisatie in Antwerpen*. [onuitgegeven masterthesis]. Universiteit Antwerpen.

Raeymaeckers, P., Van Puyvelde, S. (2021) Nonprofit advocacy coalitions in Times of COVID-19: Brokerage, Crowdfunding, and advocacy roles, *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 50(6), 1304-1317.

Nobbe, E. en Schrooten, M. (2021). Brussels Burgerplatform steunt vluchtelingen, en vult leemte overheid. *Sociale Vraagstukken*. <https://www.socialevraagstukken.nl/brussels-burgerplatform-steunt-vluchtelingen/>

Schrooten, M., & Trappers, A. (2019). Sociaalwerkpraktijken in religieuze organisaties. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp. 95-105). Politeia.

Schrooten, M., Thys, R., & Debruyne, P. (2019). Sociaal schaduwwerk in de spotlights. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp. 65-79). Politeia.

Segaert, B., van Uffelen, N. & C. Van Wonterghem (Eds.) (2020). *Noodhulp onder protest: voedselbanken als wapen voor sociale grondrechten*. Antwerpen: UCSIA.

Sider, R. J., & Unruh, H. R. (2004). Typology of religious characteristics of social service and educational organizations and programs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33, 109-134.

Steyaert, J. (1992). De digitale welzijnswerker. *Sociaal* (9), pp 32-33.

Steyaert, J. (1996). In de ban van het getal : cliëntregistratie in de Vlaamse ambulante welzijnszorg. Doctoraatsproefschrift. Universiteit Antwerpen. <http://www.steyaert.org/jan/proefschrift/>

Steyaert, J. (2014). De meervoudigheid van vermaatschappelijking. *Gids op Maatschappelijk Gebied*, 105(6), 11-16.

Steyaert, J., De Koker, B., & De Stercke, N. (2019). Vermaatschappelijking van de zorg: Tussen droom en daad. In M. Tirions et al. (eds.), *#sociaal werk* (pp. 459-477). Acco.

Steyaert, J. (2002). Dienstverlening en ict (interview). In *OL2000* (Red.), Meer zicht op landelijke ontwikkelingen omtrent zorg en welzijn (pp. 33-36).

Tirions, P. Raeymaeckers, A. Cornille, S. Gibens, J. Boxstaens, & Y. Postma (Eds.), #Sociaal Werk. Acco.

Van Dam S. (2016). *Challenges and capabilities: Real opportunities of migrant organisations and intervention strategies for local target-group drive poverty alleviation* [Onuitgegeven doctoraatsproefschrift]. Universiteit Antwerpen.

Van Dam S., & Raeymaeckers, P. (2017). Migrants in the periphery: Migrant organisations and their networks. *European Journal of Social Work*, 20(6), 921-934. DOI: 10.1080/13691457.2016.1202810

Van Dam, S., Bhutani, S., Kanmaz, M., & Raeymaeckers, P. (2019). Netwerken tussen etnisch-culturele verenigingen en welzijns- en zorgvoorzieningen: Een weg van versterking. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp. 203-216). Politeia.

Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and racial studies*. 30(6), pp1024-1054.

VVP (Vereniging van de Vlaamse Provincies) (2006). Elektronisch handboek provinciaal beleid - sociale kaart - december 2006. <http://docplayer.nl/16489433-Een-sociale-kaart-wat-betekent-dit.html>

Bijlagen

Overzicht afkortingen

Afkorting	Betekenis
FBO	<p>Faith-Based Organisation</p> <p>Dit zijn geloofsgeoriënteerde organisaties die binnen de literatuur uiteenlopende definities en categorieën krijgen toegeschreven. In het verleden werden ze vaak gezien als non-profit organisaties maar de F (faith) in de term maakt een groot verschil. Een algemene definitie van FBOs die vaak wordt gebruikt is: "Een faith-based organisatie is elke organisatie die direct of indirect refereert naar religie of religieuze waarden, die functioneert als een welvaart voorziner en/of als een politieke speler." (Beaumont & Cloke, 2012).</p>
RLS	<p>Religieus of Levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief</p> <p>Hiermee bedoelen we solidariteitsinitiatieven die zijn opgezet door groepen van mensen vanuit een religieuze of levensbeschouwelijke inspiratie. We spreken van religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven wanneer initiatieven uitgaan van of door de initiatiefnemers verbonden worden met een omvattende visie op mens en wereld (levensbeschouwing) die, in het geval van religie, verwijst naar een transcendente dimensie.</p> <p>Deze groepen achter deze initiatieven zijn erg uiteenlopend. Het gaat bijvoorbeeld om zowel erkende als niet-erkende verenigingen, en om groepen die meer of minder nauw verbonden zijn met een geloofsgemeenschap. Voorbeelden zijn Broedelijk Delen, Al Ikram of Caritas, maar ook het aanbieden van maaltijden vanuit een Gurdwara, voedselbedeling vanuit een parochiale groep, of huistaakbegeleiding voor kinderen in maatschappelijk kwetsbare posities vanuit een Moskee komen in aanmerking.</p>
WSI	<p>Welvaartsstaatsinstelling</p> <p>Staatsinstellingen zijn organisaties die behoren tot de overheid en via hun openbare dienstverlening het bestuur van een land mogelijk maken. Binnen de welvaartsstaat zijn een aantal van deze organisaties speciaal gericht op het voorkomen van armoede en sociale uitsluiting via bijstand, zorg en welzijn. SOLIGION zet in op de band tussen deze welvaartsstaatsinstellingen en religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Voorbeelden van zulke welvaartsstaatsinstellingen zijn de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW) in iedere Belgische gemeente, of de 11 Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) in Vlaanderen en Brussel.</p>

Activiteiten 2020-2021

Eerste en tweede sessie (21/10/2020 & 18/12/2020)

De eerste en tweede bijeenkomst van werkgroep 1 waren parallelsessies: we gingen aan de slag rond dezelfde thema's, maar met andere genodigden. Het doel van de werkgroep werd toegelicht, deelnemers stelden zichzelf en hun relatie tot het onderzoek voor, en het doctoraatstraject gekoppeld aan deze werkgroep werd toegelicht. Verder werd samen gezocht naar een hanteerbare definitie van 'levensbeschouwelijke organisatie' of 'FBO's', en werd de aanwezige kennis over, en ervaring met verschillende soorten sociale kaarten besproken. We kregen goede aanknopingspunten om verder af te bakenen op welke soort initiatieven we wilden focussen. Daarnaast leerden we ook dat heel wat kennis over lokale netwerken voorkomt in de hoofden, telefoons en mailboxen van uiteenlopende praktijkwerkers en ambtenaren, zonder een formelere vorm. Ook onderzoekster Sarah Maes kreeg heel wat tips van de aanwezige werkgroepleden. Dat was nuttig, want de ambities zijn niet min: Sarah zal in 4 jaar het religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in 5 steden in kaart proberen brengen. Van daaruit zal zij de werkgroep ook helpen met het vinden van gepaste categorisering en definities.

Derde sessie (19/03/2021)

De voorgaande kennismaking en focus op inventariseren van bestaande kennis, werd afgerond met een terugkoppeling vanuit het consortium door Prof. Bert Broeckeaert over de geleerde lessen en onze conclusies daaruit. Het voorstel om de focus binnen Soligion te leggen op religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven die zich richten op armoede in brede zin werd goed onthaald. Om het collectieve denkproces over de ontwikkeling van een nieuw soort sociale kaart te ondersteunen, kregen 2 gastsprekers het woord. Jan Theys, coördinator voor de Vlaamse sociale kaart te Limburg, gaf een boeiende presentatie van de hand van Patricia Werbrouck over de keuzes achter, en fundamenten van een sociale kaart. Vervolgens lichtte Frank Guthorel van Code d'Or toe wat er zoal komt kijken bij het ontwerpproces van een sociale kaart in de vorm van co-creatie. Deze input was zonder meer prikkelend. We ronden de sessie af met heel wat nieuwe vragen, en besloten extra tijd te voorzien voor een meer fundamentele discussie rond de richting van de werkgroep.

Vierde sessie (18/06/2021)

Deze vierde sessie zetten we een stapje achteruit om het traject tot nog toe te overschouwen, en te toetsen aan de noden van welvaartstaatsinstellingen en overheden enerzijds, en die van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsactoren anderzijds. Marjan Moris gaf een overzicht van enkele signalen die in de eerdere werkgroepen en individuele gesprekken naar boven kwamen. Daarna presenteerde ze het voorstel dat het consortium ontwikkelde om het product van de werkgroep beter af te stemmen op deze noden. In plaats van de focus vooral te leggen op het ontwikkelen van een sociale kaart, lijkt het nuttiger om een digitaal platform te voorzien waarmee de eigenheid van het religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in beeld kan worden gebracht. Die eigenheid gaat om meer dan haar 'zorgaanbod' of

contactgegevens. Ze omvat ook bijvoorbeeld de verschillende visies op solidariteit die bestaan, kwesties waarop men botst in de samenwerking met overheden, enzovoort. Dit platform hoeft ontsluiting via een transparant overzicht niet in de weg te staan, maar legt de nadruk resoluut op het versterken van en stem geven aan religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsspelers.

Vijfde sessie (17/09/2021)

In lijn met signalen vanuit het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld, focusten we op hoe we de bredere doelstelling van 'in beeld brengen' verder kunnen operationaliseren. We wisselden bedenkingen uit rond enkele grote lijnen van dit 'platform-idee' en trachtten al iets meer concrete invulling te geven aan dit platform. Om ons te helpen bij dit denkproces, deelde Katrien Segers de ervaring van SAM vzw met een gelijkaardig platform (Kennisplein). Ook doctoranda Sarah deelt enkele inzichten uit haar onderzoek, waarbij we ingingen op de vraag welke voordelen van sociale kaarten we eventueel willen behouden in de ontwikkeling van het platform.

Over de auteurs

Sarah Maes

Onderzoeker

Sarah studeerde in 2020 af als master sociaal werk aan de Universiteit Antwerpen waarvoor ze een single case study onderzoek deed over een faith-based jeugdorganisatie uit Antwerpen.

Binnen het SOLIGION-project klaart Sarah problemen rond de definitie en selectie van religieus en levensbeschouwelijke geïnspireerde solidariteitspraktijken uit. Daarnaast brengt ze de praktijkwerking van religieus en levensbeschouwelijke solidariteitspraktijken gericht op mensen in armoede in kaart en onderzoekt ze hoe deze organisaties kijken naar solidariteit.

Marjan Moris

Valorisatie coördinator INTERSOL

Marjan is antropoloog en sociaal geograaf, en deed eerder al onderzoek naar solidariteit binnen het DieGem-project.

Binnen het tweekoppige team voor valorisatie coördineert Marjan de 'INTER SOL' werkgroep die bestaat uit een zestigtal werkgroepleden, webontwikkelaars van Code d'Or, en het SOLIGION-consortium. Deze groep ontwikkelt een digitale oplossing om het sociaal werk van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven meer zichtbaar te maken.

Gerelateerde publicaties

SOLIGION rapporten

- **De Malsche, A.** (2021). Sociaal werk in contact met Levensbeschouwelijke Solidariteit: Een overzicht van educatieve en trainingsnoden van eerstelijnswerkers.
Raadplegen kan via: https://www.soligion.be/wp-content/uploads/20211217_WG2_Een-overzicht-van-de-educatieve-en-trainingsnoden-van-eerstelijnswerkers.pdf

Analyses & Opinions

- **Schrooten, M.** (2022). Levensbeschouwelijk sociaal engagement toont waar we als samenleving tekortschieten.
Geschreven voor MO* magazine.
Raadplegen kan via: <https://www.mo.be/column/levensbeschouwelijk-ge-nspireerd-sociaal-werk-als-een-alarmbel-voor-de-hele-samenleving>
- **Minne, E.** (2021). Arm België: onderzoek door en over katholieke armoedeorganisaties in de naoorlogse welvaartsstaat.
Geschreven voor Contemporanea.
Raadplegen kan via: <https://www.contemporanea.be/nl/article/20213-review-nl-armoedeorganisaties>

 SOLIGION